Lilianne
Ploumen

De deur naar de macht

2020 Prometheus Amsterdam

‘One story makes you weak, but as soon as we have one hundred stories, you will be strong. Then the power is on our side.’

Little Bee, in *The Other Hand* van Chris Cleave

‘Ik zag onrecht, dan strijd je.’

Wilhelmina Drücker

Je bent niet meer, maar zeker niet minder dan een ander

'Ze waren altijd zo trots op jullie,' herinnert een vriendin van mijn moeder zich. Trots, zoals alle ouders trots zijn op hun kinderen, en ook waren ze trots omdat we zo goed konden leren. Zelf hadden ze alleen zes klassen lagere school. Daarna moesten ze van school af om thuis op de boerderij te gaan meewerken. Kleine boeren- en tuindersbedrijven draaiden op de arbeidskracht van ouders en kinderen.

Het was niet alleen een kwestie van geld waardoor mijn ouders niet doorleerden na de lagere school. De maatschappelijke ordening was dwingend en er waren in de vooroorlogse jaren weinig tot geen mogelijkheden om de maatschappelijke ladder te beklimmen. De elite hield de deur naar invloed en macht voor andere sociale klassen zorgvuldig dicht. Een jongen in een boerenfamilie was voorbestemd om op de boerderij te werken en een meisje uit een boerenfamilie werd geacht met een boer te trouwen. In het katholieke zuiden was er nog één andere optie en dat was toetreden tot een kloosterorde of, voor de heel slimme jongens, priester worden. In de kinderrijke familie van mijn moeder traden vier zussen en een broer toe tot een kloosterorde, net als een paar van haar tantes en

neven en nichten. Ze deden dat vanuit een roeping – al zou je het kloosterleven voor vrouwen ook kunnen zien als het enige realistische alternatief voor het traditionele, getrouwde leven. Een enkele keer kwam de hoofdonderwijzer aan huis om vervolgonderwijs voor een zoon (en heel soms voor een dochter) te bepleiten. Daar wilden de meeste ouders niks van weten, of ze zagen eenvoudigweg geen mogelijkheden om hun kind door te laten leren. En zo werden heel veel talentvolle jonge mensen letterlijk geknecht.

Meer jaren doorbrengen op school was niet nodig, zo dacht men toen. Want waarom zou je doorleren als alles wat je weten moest werd voorgeleefd door je ouders en je oudere broers en zussen? Mijn vader en moeder wisten alles over het juiste plant- en oogstseizoen van alle groente- en fruitsoorten die op de Limburgse lössgronden wilden groeien. Ze konden zomerfruit wecken zodat er ook in de winter kersen voor op de vlaai waren en peertjes en appelmoes voor bij het warme middageten. Ze konden een geslacht varken helemaal gebruiken, van het vlees tot de darmen en de oortjes. Ze konden een koe melken, een veulentje gezond ter wereld laten komen. Ze wisten hoe je kippen houdt, of een mooie en stevige afrastering voor een weiland maakt. Mijn moeder kon als de beste een kolenkachel aanmaken en ze wist hoe je een huishouden moest runnen waar veel werk gedaan moest worden en waar weinig te besteden was. Mijn vader wist alles van paarden. En samen wisten ze hoe je een bedrijf draaiende moest houden, met honderden klanten en talloze leveranciers. Later haalden ze alsnog diploma's: mijn vader

werd rond zijn twintigste gediplomeerd fruitteler en imker. Hij was in die tijd in dienst van een fruitteler die het belangrijk vond dat zijn werknemers zich ontwikkelden. Toen mijn ouders besloten hadden dat hij melkboer zou worden, haalde hij ook daarvoor een diploma. Mijn moeder volgde in de jaren zeventig een cursus Nederlandse taal. Thuis, in de familie en op straat werd altijd dialect gesproken en mijn moeder wilde zich zekerder voelen over haar gesproken en geschreven taalgebruik (dat overigens foutloos was). Als kinderen waren wij, mijn broertje, mijn zusje en ik, onder de indruk. We waren trots op die diploma's. Ze lagen bij andere belangrijke papieren in een kastje op de slaapkamer van mijn ouders. De diploma's zijn bewaard gebleven en af en toe halen we ze tevoorschijn, ook nu onze ouders er niet meer zijn.

Mijn moeder wilde verpleegster worden. Daar kon geen sprake van zijn, vond mijn opa, haar vader. Meisjes hoefden niet door te leren. Bovendien zou ze dan het huis uit moeten, want de opleiding was in Heerlen en mijn moeder woonde in Maastricht. Ze zou in Heerlen in de verpleegstersflat moeten gaan wonen. In de wereld van mijn grootouders was dat ondenkbaar.

Mijn moeder schikte zich. En ze nam zich voor dat als ze later zelf kinderen zou krijgen, haar kinderen alles mochten leren wat ze wilden. Ook als het ze ver van huis zou brengen. Zij zou hen geen strobreed in de weg leggen. En zo is het ook gegaan.

Mijn ouders ontmoetten elkaar op de kermis van Terlinden, een dorpje in de buurt van Noorbeek, waar mijn

vader woonde. Mijn moeder kwam uit Maastricht. Niet uit het stadscentrum, maar uit het agrarische deel aan de westkant, niet ver van de Belgische grens bij het dorp Vroenhoven. Mijn moeder woonde in haar geboortehuis met haar ouders. Ze runde de tuinderij nadat haar jongste broer was getrouwd en met zijn vrouw was vertrokken naar een eigen boerderij in Wallonië.

Maastricht en de dorpen in de omgeving waren totaal verschillende werelden. De mensen uit de dorpen vonden de stedelingen een ander slag mens – en andersom was dat ook zo. Voor mijn ouders een reden om ons later mee te geven dat je altijd zelf moet blijven denken en met een open blik naar een ander moet kijken, dat je niet af mag gaan op vooroordelen. Voor die tijd waren ze best oud toen ze elkaar ontmoetten. Mijn vader was 35 en mijn moeder 31 jaar.

Mijn vader ging mijn moeder na die eerste ontmoeting opzoeken. Op een zondag vertrok hij op zijn brommer uit Noorbeek. Hij was op goed geluk op pad gegaan en verdwaalde, want hij kende de weg in Maastricht amper. Toen hij de weg vroeg naar 'die van Schillings' aan een voorbijganger, bleek dat een neef van mijn moeder te zijn – die wees hem de weg en vertelde vervolgens gretig rond over de prille romance die mijn ouders nog even stil hadden willen houden. Als kinderen genoten we van dat verhaal, mijn vader moest het steeds weer vertellen.

Na het overlijden van haar vader erfde mijn moeder het ouderlijk huis. Na hun huwelijk trok mijn vader bij haar in. Oma bleef ook nog een aantal jaren bij ons wonen.

Mijn ouders verbouwden de stallen waar het vee van mijn grootouders jaren had gehuisd tot een moderne keuken, knapten de woonkamer op en kochten nieuwe meubels. Ze kregen drie kinderen. Ik ben de oudste en na mij komen mijn broer en mijn zus. Als baby was ik een zorgenkindje. Ik weigerde te drinken, waardoor uitdroging dreigde, en ik werd zelfs opgenomen in het ziekenhuis. Mijn vader en moeder waren heel erg ongerust en vreesden dat ik het niet zou redden. Maar onze huisarts had er vertrouwen in. Volgens de overlevering zei hij: 'Dit is een doorzettertje, die gaat het nog ver schoppen.' Decennia later, toen ik minister was, schoof een ambtenaar met een naam die me bekend voorkwam aan bij een bespreking. 'Hadden wij niet samen op school gezeten?' vroeg ik haar. Dat beaamde ze – en bovendien was ze de dochter van onze vroegere huisarts die aan het begin van mijn leven zo veel vertrouwen in mij had gehad. Een bijzonder moment. Ook omdat niet zo heel lang geleden zo'n ontmoeting ondenkbaar zou zijn geweest volgens de toen geldende sociale codes. De dochter van de dokter die werkte voor de dochter van de melkboer. Zij en ik hadden van die conventies geen last en voelden ons door die gedeelde geschiedenis verbonden door meer dan alleen ons werk.

Mijn vader had geen werk toen hij verhuisde naar Maastricht, maar hij kon tijdelijk aan de slag als collega van een oom die de tuin van een kloosterorde beheerde. Niet lang daarna besloten mijn ouders dat mijn vader melkboer zou worden. Dat paste bij hem. Hij vond het fijn om eigen baas

te zijn, was een buitenman en hij hield van mensen. Ze hadden spaargeld, waarmee ze de flinke som goodwill die gevraagd werd bij de overname van een wijk betaalden. Ze kochten het alleenrecht om op het Sterreplein en de straten eromheen met melk te venten. Er kwam een grote bestelwagen van het merk Matador waarmee mijn vader de klanten ging bedienen. Een enkele keer kom ik daar nog en dan weet ik bij veel huizen wie er achter de voordeur woonden. Op het Sterreplein woonde een mevrouw met zeven zonen die elke dag zes flessen melk kocht. Een mevrouw die op een bovenverdieping woonde op de Parallelweg liet een mandje met een boodschappenbriefje en wat geld naar beneden zakken – wij vulden het mandje en dan takelde zij het met flessen en al omhoog. Een mevrouw in de Van den Berghstraat wilde elke dag graag iets *oet de reklaam* kopen. De melkfabriek die aan mijn vader leverde deed niet aan kortingsacties en dus verzon hij elke dag een korting om haar een plezier te doen. Later breidde hij zijn wijk uit met het nabijgelegen 'Roed Dörrep' (het Rode Dorp). Toen veel jaren later de supermarkten hun intrede deden verloor mijn vader veel van zijn klandizie. Tegen de stuntprijzen van de supermarkten kon hij niet op. Vanaf die tijd brachten we de melk rond in een veel welvarender deel van de stad, de wijk Sint Pieter.

De Matador, zoals we de bestelwagen liefkozend en trots noemden, was ook onze gezinsauto. Als we op zondag op familiebezoek gingen, zaten we met z'n vijven op drie stoelen – krap en knus.

Ik groeide op in een omgeving waarin tradities en vaststaande normen lang en in hoge mate de loop van

het leven bepaalden. De rollen en taken van mannen en vrouwen lagen vast: zij was thuis aan het werk en hij buitenshuis. De familie waarin je geboren werd, was bepalend voor je kansen en voor je beroepskeuze. In de jaren zestig kwamen deze vanzelfsprekendheden onder druk te staan. Mijn vader en moeder hadden weliswaar houvast aan de ingesleten patronen waarmee ze zelf waren opgegroeid, maar ze maakten ook eigen keuzes. De taakverdeling tussen mijn vader en mijn moeder volgde zo op het eerste gezicht de gebruikelijke mores – maar hun relatie was gelijkwaardig en ze lieten zich meer leiden door hun persoonlijke overtuigingen dan door wat hoorde. Zo was mijn vader altijd aanwezig in het leven van ons, de kinderen. Hij bracht vanaf onze eerste uren veel tijd met ons door. Mijn moeder regelde de financiën, ze deed de administratie en de bankzaken en was de drijvende kracht achter veel besluiten over ons bedrijf. Ze was een zelfstandige vrouw en was mede-eigenaar van de zaak. Hoewel mijn ouders alles in overleg deden, was het toch vooral mijn moeder die de financiële knopen doorhakte. Die rolverdeling was niet ongebruikelijk bij boerenfamilies in Limburg. Er was een matriarchale cultuur, waar de vrouwen de belangrijkste (financiële) besluiten namen. Ik kreeg haast ongemerkt mee dat ik, ondanks de traditionele context waarin ik werd opgevoed, alle ruimte kon nemen om eigen keuzes te maken – en dat het belangrijk is om als vrouw financieel de touwtjes in handen te hebben.

Veel over vroeger staat me levendig bij. Zo zie ik mijn vader nog thuiskomen van zijn werk, met zijn 'venttas', de tas met het opschrijfboekje en het geld. Op een door-

deweekse dag kon dat oplopen tot 700 gulden en op een drukke zaterdag zelfs tot over de 2000. Wij telden het geld, gezellig aan de keukentafel. Mijn moeder deed de briefjes en wij sorteerden de muntjes.

De hotels en bedrijven waar mijn vader de melk bracht betaalden wekelijks. Ik mocht de rekeningen schrijven, want ik had een mooi regelmatig handschrift. Ik voelde me heel serieus genomen door mijn ouders omdat ik dit belangrijke werk mocht doen. Toen ik ouder was, ging ik, net als mijn broer en zus, op zaterdag en in de vakanties mee met mijn vader om te venten. Voor elk dagdeel dat we meewerkten kregen we 5 gulden. En daarnaast mochten we natuurlijk de fooi houden. Mijn ouders vonden het vanzelfsprekend dat wij meehielpen maar dat hoefde niet voor niets. Dat was anders dan bij hen thuis vroeger, daar was van betaling geen sprake geweest.

Mijn vader werkte alle dagen behalve zondag. Toen wij klein waren had hij op woensdagmiddag vrij zodat hij ons kon ophalen van de kleuterschool en de middag met ons kon doorbrengen. Wij vonden dat gewoon, maar dat was het niet in het traditionele Limburg in de jaren zeventig, een vader die een middag vrij nam voor de kinderen. De papadag avant la lettre.

Ik was al vroeg vertrouwd met het verband tussen werken en geld verdienen. Want als mijn vader thuisbleef, dan kwam die tas met geld ook niet binnen. Het werk was arbeidsintensief: elke dag moest de wagen waarmee hij zijn wijk ging rijden in de vroege ochtend bevoorraad worden en bij terugkomst moesten de lege flessen weer ge-

sorteerd en afgevoerd worden. Dat deden we ook samen, na schooltijd moesten we dan een uurtje meehelpen.

Terugkijkend was het een goede leerschool. Ik moet soms de neiging onderdrukken om het een tikje te romantiseren – want het was niet altijd leuk. Het was hard werken, we liepen kilometers op zo'n dag. Ik haatte de koude winterochtenden en wilde op zaterdagmiddag liever iets leuks doen met vriendinnen. Maar het was ook gezellig om samen met mijn vader op pad te zijn, ik hield, net als hij, van praatjes met de klanten en ik herinner me dat ik het bijzonder vond om bij zo veel verschillende mensen aan huis te komen. Mijn vaders klantenkring was divers. We kwamen aan de deur in Maastrichtse volkswijken waar mensen moeite hadden om de eindjes aan elkaar te knopen en uitstel van betaling vroegen (en ook altijd kregen van mijn meelevende vader) en we hadden klanten in lommerrijke buurten met kapitale villa's waar een bordje met BOODSCHAPPEN ACHTEROM aan het hek hing. Bij sommige oude mensen die niet meer zo goed ter been waren brachten we niet alleen de melk, we werden er door mijn vader ook op uit gestuurd om wat andere boodschappen voor hen te halen. We leerden de eerste gastarbeiders kennen die in een pension woonden. Mijn vader vond het sneu dat ze daar zonder hun gezin zaten, zo ver van huis. Er was ook een commune van hippies die een macrobiotisch restaurant runden, in het Maastricht van de jaren zeventig een kleine revolutie, kortom: ik leerde spelenderwijs met mensen van alle rangen en standen omgaan.